

Тўхтаев Бобир-Мирзо Авазович

*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Меҳнат
ва ижтимоий масалалар қўмитаси котибияти катта референти,
мустақил изланувчи*

“ЭЛЕКТРОН ПАРЛАМЕНТ”: АСОСИЙ ТАМОЙИЛЛАР ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ

Тухтаев Бобир-Мирзо Авазович

*Старший референт секретариата Комитета по труду и социальным
вопросам Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан,
самостоятельный соискатель*

«ЭЛЕКТРОННЫЙ ПАРЛАМЕНТ»: ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И РОЛЬ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Tuxtaev Bobir-Mirzo

*Senior Assistant of the Secretariat of the Committee on Labor and Social Affairs of
the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan,
Independent researcher.*

“E-PARLIAMENT”: BASIC PRINCIPLES AND THE ROLE OF MODERN TECHNOLOGIES

“Электрон парламент”нинг асосий тамойиллари соҳа фаолиятидаги самарадорлик ва демократик қадриятларни мустаҳкамлашга қўшаётган ҳиссаси билан изоҳланади. Хусусан, бугунги кунда хорижий ташилотларнинг ҳисоботлари ва мутахассислар электрон парламент фаолиятининг қуйидаги тамойилларини алоҳида ажратиб кўрсатишади. Жумладан:

Биринчидан, самарадорлик – парламент фаолиятини демократик қадриятларга мувофиқ самарали ташикл этиш ҳамда ўз вазифаларини бутун аҳоли манфаатларига хизмат қиладиган тарзда амалга оширишдир.

Иккинчидан, мулоқот ва ҳамкорлик – фуқароларни давлатнинг қонун чиқарувчи органи томонидан олиб бориладиган қонунчилик фаолиятининг дастлабки босқичидан бошлаб, то қонуннинг имзоланиши ва матбуотда чоп этилиши жараёнида тўғридан-тўғри ва охиригача қатнашиш имкониятини яратиш.

Учинчидан, шаффофлик – парламент фаолияти, муҳокамалар ва қабул қилинаётган қарорларнинг жамоатчилик учун ошкоралиги, оммавий ахборот воситаларда ва интернет тармоғида ёритилиб борилиши.

Tўrtinchidan, ochiqlik – parlament faoliyati va qabul qilingan qarorlar b'yiicha manfaatdor tomonlar tomonidan arizalar, takliflar hamda shikoyatlar bildirish imkoniyati, shuningdek, mazkur soha faoliyati t'vrisidagi axborotni izlash, olish va tarqatish erkinligi.

Beshinchidan, hisobdorlik – parlament a'zolarining saylovchilar oldidagi 'vz vazifalarini bajarishi b'yiicha javobgarligi. Shuningdek, saylovchilarni xabardor qiliish uchun hisobot bериш tartiblarini 'vz ichiga oladi.

Elektron parlamentning mazkur xususiyatlari, soha samaradorligidagi ahamiyati va tizimi tarkibiy qismlari umumiy xarakterga ega. Bugungi kunda mazkur jihatlarda xoriжий davlatlar elektron parlamentida farq qiladi.

Elektron parlamentning demokratik kadriyatlardagi 'vрни, sohada tizimning doimiy rivojlanib boriishi va yangi texnologiyalar q'llanilishi sabab elektron parlament tushunchasiga yana ta'rif berib b'lmaydi. Bundan tashqari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va mutaxassislarining mazkur tushunchaga berilgan ta'riflari hozirgi kunda sohada t'vliq faoliyatni aks ettirmaydi.

Elektron parlamentdagi asosiy tushuncha bu parlamentdir. Unga q'ushilgan elektron s'vzi raqamli xususiyat aks ettirishi bilan parlament faoliyati samaradorligini t'vliq ochib bera olmaydi. Shu bois, elektron parlamentni zamonaviy texnologiyalarni q'llashga institutsional endashuvni tavsiflovchi q'ushimcha tushuncha sifatida qarash maqsadga muvofiqdir.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanib boriishi bilan parlament faoliyatida deputatlar tomonidan yangi dasturlar, onlayn platformalar, masofaviy mul'ot maydonlari, axborot olish, almasish va muhokama qiliish b'yiicha kanallardan foydalaniilmoqda. Xususan, bugungi kunda q'uidagi texnologiyalar, ayniqsa, q'uplab davlatlarda omallashgan:

1. Веб-саҳифа. Парламент фаолиятида веб-саҳифалар муҳим аҳамиятга эга бўлиб, парламент б'yiicha umumiy ma'lumotlar: a'zolari, vazifalar, faoliyati, q'mitalar, nashrlar, hujjatlar, savol bериш rukni, boshqa веб-саҳифаларга xavola, si'сий partiyalar, parlament ijtimoiy tarmoq saҳifalari bilan bo'glanish, saylov tizimi va boshqa ma'lumotlardan tashkil topgan b'vлади.

2. Парламент ва фуқаролар ўртасида мулоқот дастурлари. Фуқаролар билан doimiy mul'ot elektron parlament faoliyatining muҳim ajralmas qismi b'vлиб, qabul qilingan qarorlar yuzasidan aholi fikri va munosabatini 'vrganiшda katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda mazkur mul'ot, asosan, raqamli makonda amalga oshirilmoqda. Xususan, unga q'uidagilarni misol sifatida kelтириб 'vтиш mumkin:

- веб-саҳифа;
- электрон почта;
- ижтимоий тармоқлар(Facebook ва Twitter);
- мобил мессенжерлар (Whatsapp, Telegram ва Signal);
- почта хабарномалари;
- блоглар;
- махсус онлайн муҳокама платформалар.

3. Маълумотлар базаси, онлайн платформа ва дастурлар.

Мазкур турдаги маълумотлар базасига қонун ҳужжатлари, маълумотлар базаси, электрон кутубхона ва ахборот маркази ҳамда архив ҳужжатлари маълумотлар базаси киради. Бу Парламент фаолиятида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, амалдаги қонун лойиҳаларини ишлаб чиқишда, амалдаги ҳужжатларни таққослашда ва қонун ижодкорлиги фаолияти учун энг муҳим манбалар бўлиб хизмат қилади. Парламент аъзолари ва ходимлар мазкур электрон базадан оффлайн электрон платформалар, интернет ресурслари орқали, интернет ва электрон пуллик обуна бўлиш орқали фойдаланишади.

Хорижий мамлакатларда ҳуқуқий маълумотлар базаси такомиллашиб, сунъий интеллектга асосланган қидирув тизимларига эга бўлиб, электрон парламент фаолиятида қўлланилмоқда. Хусусан, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, суд ишлари ва бошқа турли ҳужжатлар билан ишлаш ҳамда керакли маълумотни излаб топиш юрист вақтининг 75%ни эгаллайди. Ҳуқуқий тадқиқот дастурлари эса сунъий интеллект орқали юрист учун йирик маълумотлар базасидан керакли маълумотни қидириб топиш имконини беради. Бугунги кунда *westlaw*, *lexis*, *case text va practical law* каби дунёдаги энг машҳур дастурлар юқоридаги мақсадларга мўлжалланган.

4. *Парламентлараро мулоқот.* Ҳар бир давлат электрон парламент фаолиятида парламентлараро алоқалар муҳим ўрин тутди. Мазкур алоқалар ривожланишида Парламентлар иттифоқининг парламент соҳасидаги инновациялар маркази (*Center for Innovation in Parliament*)нинг ташкил этилиши муҳим аҳамиятга эга бўлди. Очиқлик ва шаффофлик соҳасида дунё мамлакатлари парламентлари Очиқ ҳукумат ҳамкорлиги (*Open Government Partnership*) ва минтақавий парламентлари тармоқлари (Европа, Австралия ва Жанубий Америка) билан ҳамкорлик олиб боришмоқда.

Шунингдек, парламентлар Парламентлараро иттифоқ, БМТнинг Тараққиёт дастури, нодавлат нотижорат ташкилотлар InterPARES ва Миллий демократик институтларидан соҳага оид маслаҳат ҳамда кўмаклар олмоқда.